

Fricis Bārda

Nu ar Dievu, Vidzemīte!

Drāma vienā cēlienā

Darbojas:

Vecais Birze, gadu 70.

Viņa dēli:

Kārlis, gadus 45, dzīvo mājās.

Vilis, gadus 35, skolotājs.

Pēteris, gadus 30, kareivis.

Gustiņš, Kārļa dēlēns, gadus 7—9.

Mīnce, jauna kalpone.

Mājas zēni.

Mājnieki, vīri vidējos gados.

Rezervisti no kaimiņu mājām.

Kaimiņu puīši — viņu pavadītāji.

Istaba lauku mājās. Viss ierīkojums vienkāršs, laucinie-
cīšks. Pa kreisi un dibens sienā logs. Pa labi durvis. Pie vi-
dus loga galds. No galda pa labi grāmatu plauktiņš. No galda
pa kreisi uz dibens kaktu gulta. Dibens kaktā pa labi drēbju
uzkaņamais. Daži krēsli. Pie durvīm abās pusēs soliņi.

Tuvojas krēsla.

Vecais Birze sēd pie loga galda galā un lasa avīzi. Uz
galda, izjaukta gabalos, guļ veca, sarūsējusi medību bīse un
daži rīki: stangas, ilens, vīle. Gustiņš ar 5—6 mājas zēniem
taisa kaņu. Divi no zēniem — prūsis un eistreķeris (var būt
arī vēl trešais — turks) ar pašu taisītām prūšu un eistreķera
(un turka) ķiverēm galvā, slēpjas cietoksnī, t. i. aiz gultas pa
kreisi, kamēr pārējie cietoksnī aplenc. Viens starp aplencē-
jiem ar krievu kareivja cepuri un koka zobenu rokā. Uz vē-
dera pamazām viņi velkas cietoksnim tuvāk, laiž papīra aero-
plānus, apšauda to zirņiem un bombardē dažādiem drēbju
knupjiem, kas tiek pavadīti ar balsī imitētiem ribieniem. Be-
īgās cietoksnis tiek ar lielu troksni sturmēts. Daži no sturmē-
tājiem novelk savus kamzoļus un kaujas ar tiem. Prūsis ar
eistreķeri (un turks) tiek sagūstīti. Tos ved kā gūstekņus ar
lielu jautrību un dažādām zobgalīgām piezīmēm: „nu tev liks
pupas malt“ u. c. — Kad gūstekņus vedot troksnis un jautrība
sasnieguši augstāko pakāpi, vecais Birze uzbudināts ātri noliek
avīzi uz galda, atbīda brilles augstāk uz pieres un sāk rāties.

Vecais Birze. Nu tu dzīvais krusts un ne-
laime! Vai tad jūs man te visu to māju gāzīsīt ap-
kārt?! Ka tu cilvēks vairs tak nevari noklausīties.
Tīri balti mežonī! Cita nekā darīt, kā tik uz vienām
drallēšanām, uz vieniem nedarbiem un palaidnībām.
Bet kad vajaga kur pakustēt, vai kādu žagariņu ie-
vilkt, vai kāpostus dārzā pacirst — tad nedabū ne
no vietas. Netiksiet man, vilku gabali, laukā! Citādi

es jums sākšu dot galva vai acs! (Grasās, kā uz sišanu. Viss valrums zēnu aizmūk. Paliek tikai Gustiņš. Vecais Birze turpina lēnāk.) Kā tik kopā nāk, tā vienā delverēšanā, vienās nelietībās. Kas jūs, ačkas, par bērniem! Kad vai grāmatīņu palasītu. To ar' ne. Tad aste kā milna. Nu, redzēs, redzēs, kad ziemu būs jāiet mācītājam priekšā: dabūs tad gaŗu degunu, lai visi kaimiņu suņi smejas.

Gustiņš. Es vairs tā nedarišu, veco tēt. Es palasīšu grāmatu. Dod!

Vecais Birze. Ak nu tu palasīsi, kad vakars jau klāt un vairs nekā nevar redzēt? Vai no kaķa aizkrāsni iesi acis aizņemties?

Gustiņš. Es tāpat varu redzēt, man jaunas acis. Parādi tikai, kur vajadzīgs.

Vecais Birze. Kad tumsa, tad vairs nekur nav vajadzīgs.

Gustiņš. Bet es atkal redzu. Nu dod es palasīšu!

Vecais Birze. Es jau teicu, ka vairs nav vajadzīgs.

Gustiņš. Bet es palasīšu, veco tēt; es gribu vēl palasīt!

Vecais Birze. Tavu timmīgu puiku! Pieķeries kā dadzis.

Gustiņš. Jā, kad es gribu palasīt, tad tu nedod. Un tad atkal baries, ka es nelasot.

Vecais Birze. Nu tad dod grāmatu šurp!

Gustiņš (priecīgi). Kādu?

Vecais Birze. No plaukta, lielo.

Gustiņš. Ak lielo? (Atnes; kamēr vecais Birze brilles liek.) Bet vai par kaŗu tur ir?

Vecais Birze. Tur ir viss, kas derīgi zināt.

Gustiņš. Vai par prūsi un eistreķeri ir?

Vecais Birze (dusmīgi). Nežaberē!

Gustiņš. Nu, tad uzņem, veco tēt! Un kas tev uzņemsies pa... labo — nē, pa kreiso roku, tas man būs jālasa. Vai jā?

Vecais Birze. Jā jau, jā. (Uzņem.)

Mince (parādās durvis, atlocītām piedurknēm). Man lika jums prasīt, kādu tēju šovakar lai uzlejot: cūku mētras vai liepu ziedus?

Vecais Birze. Tēju? — Es jau domāju, ka jūs šovakar palūkosit ko stiprāku — kādu siltu zupu vai. Drīz jau būs mājā lielais ciemiņš, slimnieks un kaķa vīrs. Tad jau vajadzēja vai kādu gaiļēnu paņemt. Ko ta tad ar tēju!

Mince. O, gan jau tas būs. Bet varbūt jūs gribot tēju ar...

Vecais Birze. Nē, nē — tad man nekā nevajaga. (Mince prom. — Dod grāmatu Gustiņam.) Nu!

Gustiņš. Aha! Šito. (Lasa lēni, monotoni, sevišķi aizvien uzsvērdams visus „un“. Vecais Birze sāk rīkoties ap flinti: vilē, baksta ar ilenu u. t. t.)

Un es redzēju zvēru izkāpjam no jūras, tam bija septiņas galvas un desmit ragi, un uz viņa ragiem desmit ķēniņa kroņi, un uz viņa galvām bija zaimošanas vārdi.

Vilis (pienācis pie vidus loga un pieklauvē). Vai avīzes no tiesmājas jau atnestas?

Vecais Birze. Kā ne, kā ne! Tev laikam arī vēstules kādas tur bija. (Meklē acīm.) Kur te viņas palika... Jeb nāc pats iekšā, apskaties. (Uz Gustiņu.) Šoreiz jau pietiks, liec nu grāmatu nost.

Gustiņš. Kas tas ir par zvēru: vai tas ir prūsis?

Vecais Birze. Jā, tas ir prūsis. —

Gustiņš (nabučo grāmatu un uzliek uz plaukta. Durvis slēpdamies bāž galvas atkal citi zēni. Tad Gustiņš pieliek dūres pie pieres ragu vietā un runā svešā balsī, kā kādu baidīdams.) Un es redzēju zvēru, tam bija septiņas galvas un desmit ragi. Un tas bij prūsis. (Prom. Ienāk Vilis.)

Vilis. Kas tad tev te par arsenāla darbnīcū!

Vecais Birze. Kāds arsenāls, tāda darbnīca.

Vilis (paņem kādu izjauktās flintes daļu). Tā jau tīri kā viena no tavām vecām kramenicām, kas tev bija toreiz — priekš nemieru gada.

Vecais Birze. Un kāpēc tad lai viņa nebūtu!

Vilis. Vai t' viņas tev toreiz neatlasīja?

Vecais Birze. Cik deva — tik lasīja.

Vilis. Bet šitā —?

Vecais Birze. Šitā gulēja šķūņa jumtā un baidīja sienu zagļus.

Vilis. Un ko tad tagad gribi ar viņu iesākt?

Vecais Birze. Kas nu liels ko iesākt. Tikai gluži bez ieroča šādos laikos māja arī nevar būt. Laižas uzreiz viens prūšu vanags pāri: kāpēc tad viņam nedot pasmekēt latviešu piparus!

Vilis. Kāpēc ne, kāpēc ne... Noveļas viņš zemē, un tu dabū par to vēl 1000 vai cik tur rubļus! Smalki!

Vecais Birze. Lai nu tie rubļi, kur rubļi. Smādējami, zināms, nav arī tie. Bet ja tu, cilvēks, esi vienu tādu nelabo nolingojis, tad tak vari sacīt, ka arī tu esi ko derīgu padarījis lielajā lietā.

Vilis. Tev vēl vienmēr varondarbi prātā. (Uzplēš vēstuli un lasa to. Neliela pauze.) Kārlis arī vēl nebrauc.

Vecais Birze. Nava vēl dzirdēts. Bet vajadzēja gan jau būt. Kas nu tagad te ko laist, tās piecas, sešas verstis. Nu jau mums vairs nav tā kā agrākus gadus, kad tevi tais skolās vadījām: bij jā-mēro tas pasaules gabals līdz lielajai stacijai.

Vilis. Jā, nu jau jums labi.

Vecais Birze. Cik tad pulkstenis ar' rāda?

Vilis (skatās savā kabatas pulkstenī). Nāk jau pusastoņi.

Vecais Birze. Tad jau viņiem tīri vai kāda ķibeles būs gadījusies.

Vilis. Kas nu tūliņ par ķibeli. Varbūt Pēterļa ievainojumi vēl tik vārīgi, ka nevar ātri braukt.

Vecais Birze. Pa niekam vis arī laikam tā uz mājām nelaistu. (Pēc brītiņa, ļoti nopietni.) Jā, lai nu būtu šā vai tā — nav jau gājis vieglprātības vai izpriecas pēc; ka tik nebūtu kroplis uz visu mūžu. Ak Dievs, ak Dievs — tad par krustu sev pašam un citiem.

Vilis (uzplēš citu vēstuli, tajā skatīdamies). Te man raksta, ka drīzumā esot sagaidāma atkal jauna mobilizācija.

Vecais Birze. Kā —? Nu šodien taču jau viņa ir.

Vilis. Nē, bet vēl bez tās.

Vecais Birze. Ak tu Kungs!

Vilis. Kas tev vairs ko nopūsties! Tev taču vairs nav nekādas bēdas. Priekš tevis — kas bijis, tas jau bijis.

Vecais Birze. Kas tad es tāds esmu, ka priekš manis: kas bijis, tas jau bijis —?

Vilis. Tu esi tas, kas savu bēdu jau izbēdājis.

Vecais Birze. Kā — izbēdājis?

Vilis (iebāž vēstules kabatā). Nu jā, tas tak tik vienkārši. Mūs ar Kārli taču vairs neņems, lai nāktu kas nākdams. Kārļam taisni šinis dienās nāk pilni 45 gadi, tas ir: 2 gadi pāri par likumīgo vecumu. Tā tad tavš palīgs un saimnieks pilnīgi nodrošināts. Man atkal tagad biļete kabatā, uz kuŗas lieliem burtiem uzrakstīts: негоден. Tā tad es palieku savā vietā un skolmeistaroju tālāk tāpat kā līdz šim. — Nu redz: viens akls, otrs vecs — kur tādus liks. (Aizpīpo papirosu.)

Savu vadāmo tu esi izvadījis un dabūsi viņu šodien atkal atpakaļ, lai nu viņš kroplis vai kāds. Tagad lai vada atkal citi.

Vecais Birze. Tu gan tā saki. Bet ko var zināt. Ko var zināt, kā vēl iznāk.

Vilis. Nu, kas tur ko nezināt! Tu taču redzi, cik tā lieta vienkārša un skaidra. (Smiedamies.) Jeb vai beigās vēl nebūs jāsāk baidīties, ka neiesauc tevi

pašu, veco nikolajieti, ar visu tavu sarūsējušo kramenīcu...

Vecais Bīrze (loti nopietni). Cilvēks nekad nevar uz priekšu kaut ko pilnīgi droši nosacīt, bet šādos nemieru un briesmu laikos jau pavisam ne. Te var gadīties, ka dzīve katru acumirkli jāgroza kā vēja sudmalas untumainā rudens vējā.

Vilis. Kas grozāms, to var grozīt. Bet Kārļa gadus neviens nevar grozīt. Un man jaunas acis ielikl arī nē. Tā tad šīs lietas ir pilnīgi drošas un negrozāmas.

Vecais Bīrze. Tā jau nu gan varētu likties. Bet ko tu teiksi, ja nu, par provi, sacīsim: prūsis lauztos iekšā te, mūsu zemē, pašu sētā? Vai tu tad arī teiksi, ka tev uz biļetes stāv „негоден“ un turēsi rokas kabatās? Un vai Kārlis varēs sacīt, ka viņam divi gadi pāri par likumīgo vecumu?

Vilis (drušku apjucis). Nujā. Tad zināms...

Vecais Bīrze. Nu redzi! Un vecais nikolajietis ar savu veco kramenīcu arī vēl var cipā tikt!

Vilis. Bet tomēr. Gan tad te arī būs citi spēki, kas darīs to, kas jādara.

Vecais Bīrze (iesilis). Nekā, dēls. Lai tad to citu spēku būtu arī vairāk nekā vajag. Bet tā zeme, kuŗu minušas mūsu tēvu tēvu kājas, un kuŗa tevī pašu nesusi no šūpuļa līdz šai dienai; tās birzes, kuŗas gadu simteņus cauri ir šūpojušas savos zaros mūsu skumjo dziesmu atbalsis, — tās gaidītu vispirms, ko darīsim mēs, kas esam ieauguši viņā tāpat kā tur tas bērzs vai liepa, vai nosūnojušais akmens ceļmalā, — jā, ko darīsim mēs, lai pasargātu viņu no tādām kājām, kuŗu pēdās paliek asins traipi, kas brēc uz debesīm, un ko nevar noskalot ne rudens lietus, ne pavasara plūdi.

Vilis. Tur tev, varbūt, taisnība. Tur tev bez šaubām taisnība. Bet tomēr, tāda varbūtība tagad paliek pavisam neiespējama, jo, kā no jaunākām ziņām redzams, tiklab prūši, kā austrieši uz visas

frontes no mūsējiem galīgi atsisti līdz pašām robežām un vietumis vēl pāri tām. Tā tad domāt par kādu uzbrucieni mūsu apgabalam jau tagad ir pilnīgi neiespējama lieta. Un jo ilgāk ies, jo neiespējamāka tā paliks. Un tā nu atkal, kā redzi, tu vari būt pilnīgi bez bēdām.

Vecais Birze (lampu aizdedzinādams). Lai Dievs dotu. Es jau par to tikai priecātos. Priecātos vairāk nekā visi citi. Bet tādiem aprēķiniem es tomēr nekad neesmu varējis lāgā ticēt, lai vai cik droši viņi izliktos. Nāk tad aizvien kaut kas tāds, par ko agrāk neviens nedomāja un nevarēja domāt. Un ar vienu rāvienu izjauc visus tavus smukos aprēķinus. Tādi gadījumi arī manā cāļa mūžā ir tik dažu labu reizi nākuši priekšā, kā, par provi, pāris gadus atpakaļ, kad...

Gustiņš (ieskrien uztraukts, rokas mētādams). Veco tēv! veco tēv! Šie jau brauc! Šie jau brauc! Un Pēteris ar... zaldāta mētelī! (Prom.)

(Vilis izsteidzas ārā. Vecais Birze paliek britiņu kā nezināšanā, tad arī iziet. Skatuve paliek tukša. Pēc britiņa priekšīņā dzirdamas vedinošas balsis: „lēnām, lēnām“ — „te tik tumšs, vajadzēja uguns“ — „nekas“.)

Vecais Birze (pirmais atgriežas istabā, staigā uzbudināts). Tad tādu viņu man atveda! Tādu viņu man atveda!

(Zēni atver durvis. Pēteris ienāk uz Kārli un Vili balstīdamies, ar kruķi kreisajā padusē. Piere un galva viņam satīta. Kreisajā kājā mīksta kurpe, līdz celim balts aptinums. Uz pleciem kareivja mētelis, galvā kareivja cepure. Durvis panākas arī citi mājiņieki, brīnīdamies.)

Balsis. — Lai nu atsēžas! Pie mūrīša! Palīdziet atsēsties!

— Ko tad pie mūrīša — vai te auksti! Labāk pie galda.

Pēteris (rāda uz gultas malu). Tur! — (Viņu nosēdina uz gultas malas, zem ievainotās kājas krēslu paliekot.)

Vecais Birze (pēc britiņa). Kur tad jūs tik

vēlu? Es jau sāku baidīties — vai būs ceļā kāda ķibeles notikusi vai...

Pēteris (pūlas jokot). Ķibeles! Kas diviem lielām cilvēkiem uz līdzēnas vietas par ķibeli var notikt!

Kāds no mājniekiem. Prasījis!

Kārlis (savu mēteli velkot). Mēs jau nevarējam galā tikt ar tiem jaunajiem zaldātiem, kuŗi rindām vien plūda pretim uz staciju. Kuŗu pazīstamu satiek, tā jātur zirgs ciet un jāizrunājas.

Kāds. Kā tad, kā tad. Mūsējs jau nu ir cauri, tiem vēl tā pirts priekšā.

Kārlis (turpina). Grib visu zināt: kā ejot, kā šaujot, kā esot ap dūšu, kad jāiet pirmo reizi ugunī un jāliek krūts štikam pretim; un tā bez gala.

Vilis. Ko tad uzreiz tā nu var izstāstīt.

Kāds. Kā ap dūšu! Vai nu labais gals. Gan jau bikses trīs tāpat.

Kāds cits. Es domāju, ka ne tad vairs bikses trīs, ne vaļas domāt, kā ap dūšu.

Pēteris. Es ar' tāpat domāju.

Vilis. Vai tad Meždibenu Ernestu un Kriķu Augustu ar' satikāt?

Vecais Birze. Tie jau nosolījās, ka prombraucot vēl iegriezīšoties pie mums ardievas pasacīt, bet nav vēl manīti.

Pēteris. Tos gan neredzējam.

Kārlis. Nē, tie netika redzēti ne stacijā, ne ceļā. Laikam vēl nebūs braukuši.

Kāds. Kas t' šiem jāķer — gan aizbrauks. Prūsis jau nav zaķis, neaizskries.

Kāds cits. A vai tu domā, ka eistreķeris vien māk skriet! Gan mēcēs skriet arī prūsis. (Smejas. Britiņu klusums.)

Vilis. Vai neatlaidīsi mēteli? Es pakāršu. (Grib ņemt.)

Pēteris. Gan jau, lai nu vēl paliek. (Skatās kā brīnīdamies apkārt.) Vai tad... es vai tad tiešām

esmu mājās? Es nemaz nevaru tagad to tik ātri aptvert. Manas domas ir atradinājušās ātri darboties. (Nopūzdamies.) Un gar acīm ir gājusi tik bezgalīgi liela dažādība, ka viss beidzot sāk izlikties kā pa sapni. Hm! (Iesīt ar plaukstu sienā.) Bet tomēr, šī taču ir mūsu mīlā, vecā istaba. Šai sienā es pazīstu katru raibumiņu, katru plaisiņu. Un tas taču nav nekāds murgs. — Nāc, tēv, pasaki, vai es esmu mājās? Vai tas ir tavs Pēteris, kas te gultā sēd?

Vecais Birze (sāpīgi aizkustināts, bet savaldamies). Jā, dēls, tu esi mājās.

Pēteris (izsniedz rokas pēc vecā Birzes). Tēv, es tevi gribu noskūpstīt. (Ilgi skūpsta veco Birzi. — Turpina citādā balsī.) Jums nāk smiekli, kad es tā runāju, bet man nē. — Še, Vili, paliec to kruķi. — Man smiekli nenāk. Tāpēc, ka es esmu jau pieradis pie tā: jautāt, vai tas ir murgs vai patiesība. (Savādi.) Un Dievs zin, cik ilgi šī patiesība paliek ap mani.

Vecais Birze. Kā tu saki? (Atbildes viņš nedabū.)

Vilis. Vai tu negribi atlaisties? Es palikšu spilveniņu aiz muguras...

Pēteris. Jā. — Tā, tā. (Atlaižas.) — Un tagad es sākšu ticēt, ka viss ir patiesība: tas, kas ir bijis, un tas, kas tagad ir. Viss ir patiesība.

Gustiņš (visu laiku virzās tuvāk, uz muguras rokā ābolu turēdams). Še ābols! Tas ir mīksts un miltains.

Pēteris. A, Gustiņš, mans krustdēls! Nu nāc, nu nāc — izstāsti, kā tad tev ir gājis?

Gustiņš (piciet). Man? Labi.

Pēteris. Nu ko tad bēdā, ja labi! Bet ko tad tu dariji visu laiku?

Gustiņš. Es? Kaņoju ar prūšiem!

Vecais Birze. Kā tad, kā tad? Nupat jau priekš brītiņa te bija tāds karš ar prūšiem pa gultu un gultas apakšu, ka man gandrīz bij jāņem pātaga rokā, kamēr dabūju kaņotājus aizkrāsnē.

G u s t i ņ š (apvainots), Nemaz! (Priecīgi.) Bet nu izstāsti, kā tev ir gājis?

(Mājnieki, kuņi vēl pie durvīm drūzmējas, sakustas.)

K ā d s. Jā, jā — tas bij riktīgi!

K ā d s c i t s. Nu ir tam istajam kaŗa vīram jāizstāsta, kā viņam ar tiem riktīgiem prūšiem gājis.

K ā d s c i t s. Mēs jau, kad dabūjām zināt, ka mūsu kaŗa vīrs nākšot mājā, gaidījām tikpat kā nākamo dienu, sak, nu tak dabūs ko skaidri un droši zināt, kā tur iet un kā tur patiesībā viss notiek.

P ē t e r i s. Vai nu tas kāds noslēpums, kā tur iet. No avīzēm jūs jau zināt visu.

K ā d s. No avīzēm! Ko avīžnieks zina! Vai tas pats tur bijis! Sēd Rīgā un raksta. Bet ja pats ir bijis, visu redzējis un piedzīvojis — tas pavisam kas cits!

P ē t e r i s (grūti, kā nopūzdamies). Ak, tas ir garš stāsts. Lai to izstāstītu tā īsti, tad vajaga dienas un nedēļas. Un vai to pavisam cilvēks spēj vārdos izteikt, tā izteikt, ka lai tas, kas tur pats nav bijis un nav visu savām acīm redzējis, tiešām ko justu no tā, kaut arī tik drusku.

V e c a i s B i r z e. Nujā, dēls, ir jau tiesa — visu nevar izstāstīt. Bet pastāsti, mazākais, kā tad tu vēl pie dzīvības paliki, kad lodes jau gāja galvā un kājā —? Tas jau mums pats svarīgākais.

G u s t i ņ š (nu jau pavisam draudzīgs, pielīdis Pēterim klāt gultā). Pastāsti tikai, kas tevi sašāva: prūsis vai eistreķeris?

K ā d s. Nu lūk, kā krustdēls zin tūlī to riktīgo uzķert!

V i l i s. Varbūt, tu tagad esi noguris, gribi atpūsties. Pastāstīsi vēlāk —?

P ē t e r i s. Kas kaŗa vīram par nogurumu! Kaŗa vīrs tādu lietu nepazīst.

V e c a i s B i r z e. Kāds tu nu vairs, dēls, kaŗa vīrs...

Vilis. Tagad tu esi bijušais kaŗa virs.
Un vari būt ar to lepns.

Pēteris (savādi uzsvērdams). Bet tomēr varbūt arī nākamais. — Un ar to stāstīšanu ir tā: Es jau to daru labprāt. Man tas pat ir jādara. Bet tas stāsts nav viegls stāsts. Un par velti gan es viņu nestāstīšu. To jau es pašā sākumā saku.

Kāds. Ko tad tur — kādu jau mums to maksu prasīs, tādu maksāsim.

Gustiņš. Es tev atnesīšu atkal vienu ābolu, vēl lielāku. Man tagad ir sakrāta vesela kaste.

Pēteris. Vai tas būs ābols, vai cits kas — to vēlāk redzēsim.

(Mājnieki ar labpatiku apsēstas pie durvīm uz soliņiem.)

Pēteris. Paliec, Vili, to lampu tālāk — viņa spīd man taisni acīs. — Jūs gribat, lai es stāstu par kauju, kurā es tiku ievainots. Bet taisni par šito kauju man pavisam vismazāk kas zināms. Daudz vairāk varētu stāstīt, kas notika priekš viņas un pēc viņas.

Kāds. Ar' labi! Tas viss pie tā paša pieder.

Pēteris (iekož ābolu, bet tikai vienreiz, kaut gan turpmāk visu laiku tur to rokā).

Toreiz tas bija tā: — kas par varen mīkstu ābolu! —

Mēs bijām atsītuši niknus prūšu uzbrukumus, sakāvuši viņus un dzināmiešiem tiem pakaļ.

Vairāk par nedēļu mēs nezinājām, kas miegs un atpūta. Mēs gājām — Dievs to zin, kur mēs gājām: pa taisniem un likiem ceļiem, gar upēm un ezeriem, pļavām un laukiem. Meži un bērzes bij vietām lielgabaliem kā nopļauti, bet no mājām palikuši tikai gaŗi melni skursteņi, kas kā ģindeņu kauli rēgojās pret debesīm. Bet grāvji un ceļmalas gandrīz no vietas apsētas cilvēku likiem, kritušiem zirgiem, ie-
naidnieku vezumiem, salūzušiem ratiem un kaŗa ķē-

ķiem. Dažreiz šur tur mežmalā atradām veselus kalnus ar ienaidnieku ieročiem un municiju. —

Tā prūsis no mums muka septiņas dienas.

K ā d s. Te nu bija neuzvaramie!

P ē t e r i s. Pēdīgi pienāca diena, kad viņš, nokausēts un saniknots, kā ievainots zvērs apstājās un, jāsaka, ar pēdējo izmisumu metās mums virsū.

K ā d s. Ek, nu vajadzēja atkal mizot!

P ē t e r i s. A, bet viņš bij nonācis pie iepriekš stipri nocietinātām pozīcijām, bieza meža malā, aiz milzīga klaja lauka. — Un nu taisni mums tika dota pavēle izsist viņu no šīm pozīcijām. Kas te nu notika, tas nav vārdos atstāstāms.

K ā d s. To var gan domāt.

P ē t e r i s. Man tiešām tagad būtu grūti pateikt, ja man prasītu: par ko es domāju, dodoties šausmīgajā cīņā? Vai vispār es ko domāju, izņemot tik to vienu: tikt uz priekšu! Bet arī tā, patiesībā, nebija doma — tā bija taisni kaut kas, kā degoša, mocoša uguns visos locekļos. Cik ilgi viņa mani nesa — arī vairs nezinu. Atminos tikai, ka briesmīgajā lielgabalu dārdošā un urjavu pārkonā uzreiz kaut kas kaukdams un svilpodams nāca taisni man virsū un iezvēla pa galvu. Dzirdēju arī vēl, ka aiz manis sprāga šrapnelis. Tad acis iesvilās griezīgi zaļas uguntiņas, apziņā kaut kas it kā pārtrūka, un tad viss sāka lēnām noslikt kā miglā, kā tālos zvanos. Kas pēc tam notika — vairs neatceros. Nebija vairs ne domu, ne sāpju. Nebija nekā vairs žēl. Uz mani nolaidās nakts — melna un laba. (Klausītājus dzird smagi nopūšamies.)

Kad pamodos, tad arī tiešām bija nakts. Pār mani gulēja melnas debesis kā melns bezdibens, un tāds smalks uzbāzīgs lietutiņš ar saltiem tirpuļiem lida pa visiem locekļiem.

Gaiss bija rāms, viss kluss. Tikai nodegušās mājas vēl šur tur tumsā kvēloja kūpēdamas.

Mēģināju pakustēties, bet par piecelšanos vienam

pašam nebija ko domāt: vienā pusē galva bij sapampusi, mati pilni aukstām sarecējušām asinīm un smiltim; drēbes visas vienos dubļos. Un kad mēģināju kustēties, ausis sāka zvanīt un rūkt, kā lielgabaliem dārdot. Es tomēr redzēju, ka man visapkārt — tuvu un tālu, no vietas, kā nosēti — gu cilvēki. Gan dzīvi, kas vēl vaidēja un pūlējās aizrāpties kaut kur projām, gan arī jau beigti.

Sāku lēnām taustīties ar rokām. Roka atdūrās uz kādu cilvēku, kas gulēja pavisam tuvu. Es jutu, ka viņa paliek tūlīņ slapja, un pieliku to pie lūpām. Garša bija sālīga, un tas pats šķidrums tāds lipīgs. Es tūlīņ sapratu — tās asinis.

K ā d s. Ak tu šausmas!

K ā d s c i t s. Man jau klausoties sāk palikt slikti.

P ē t e r i s. Tagad par to iedomājoties, arī man gribot negribot jānodreb, — bet toreiz pret to visu izturējos pavisam vienaldzīgi: noslaucīju roku pie svārkiem un beigas...

Sāku nu vēl uzmanīgāk ieskatīties apkārtējā tumsā. Te ieraugu netālu grāvmalā apgāzušos kara kukņu. Pie tās, ar muguru piespiedies, sēd zaldāts.

Nu man gribas tikt pie šī vienīgā veselā cilvēka, kas tik taisni sēd starp tikdaudz sakropļotiem un no-beigtiem. Bez tam man galvā iešāvās briesmīgās domas, ka pa ceļu var gadīties braukt ar lielgabaliem. Es gulēju taisni uz paša ceļa, un ja es atkal zaudētu samaņu vai iemigtu, tad mani, bez šaubām, sabrauktu. Un saņēmis visus spēkus, es lienu uz grāvi pie veselā zaldāta, kas tur tik stingri sēd, kā domās nogrimis. Pielīdis uz soļu desmit, es tam kaut ko uzsaucu. Man gribējās vismaz dzirdēt cilvēka balsi. Briesmīgi tā gribējās — to nemaz tagad nevar iedomāties.

Bet zaldāts neatbild nekā. Sēd, kā sēdējis. Pat galvu nepagriež.

Es nu pielieņu vēl tuvāk, pieduroš pie viņa slapjā zābaka un atkal uzkliežu:

„E, biedri, klausies! Vai dzirdi?“

Zaldāts nesaka ne melna, ne balta. Tā es šim piegrūžu drusku pie pleca. Zaldāts sakustas un apgāžas. Viņš bija beigts un jau pilnīgi sastindzis.

B a l s i s. — Sastindzis!

— Ak tu Kungs!

P ē t e r i s. Neaprašstāmas bailes piepeši mani pagrāba. Likās — nu ir pagalam pēdējā cerība uz glābšanos. Bez spēka es paliku guļot blakus kritušajam zaldātam, kas ar vaļējām tādām kā stikla acīm un it kā zobgalīgā smīnā saviebtu muti skatījās uz augšu, tumšajās debesis, no kurienes krita sīki lietus pilieni.

Uzreiz es izdzirdu klusu mīlīgu balsi turpat sev blakus, zem ratiem:

„Tas, draugs, ir pagalam. Mēs ar to reizē skrējām... viņu ievainoja kaklā... Viņš apsēdās pie riteņa — — laikam asinis noplūda — — pārsiet es viņa nevarēju —“ Un neredzamis zaldāts sāk vaidēt un saukt:

„Ak, manas rokas — manas rokas —“

Bet man palika priecīgi ap sirdi.

„Kas tu tāds esi?“ es prasu šim.

E, vai es šā nepazīstot, šis atbild, esot tak no tās pašas rotas. —

Lai gan tumsā es runātāja nevarēju saredzēt, tad tomēr no balss sapratu, ka tas mans labs paziņa — krievu zaldātiņš no Orlas guberņas, ar kuŗu mēs bijām tā drusku iedraudzējušies un aizvien turējāmies kopā. Man vēl viņa adrese vis. Un mēs bijām norunājuši, ja viens no mums papriekšu krit, tad otram jāaizraksta uz māju ziņa.

Nu es saku šim, lai šis lūko līst šurp. Bet šis sāk vaimanāt — nevarot. Un sauc vienā saukšanā: manas rokas — manas rokas!

„Kas tev ir rokām?“ es prasu. — Esot pagalam, abas divas...

Kāds. Ak tu nabags!...

Pēteris. „Pagaidi!“ es šim saku, — „es tev palīdzēšu.“ Man jau rokas atkal pilnīgi veselas. Es nu ierāpos grāvī, sataustu šo, saņemu aiz apkakles un, ar vienu kāju atspiezdami, velku ārā.

Pēc brītiņa mēs jau gulējām blakus, gabaliņu no ceļa, un mans draugs rāda savā kabatā pudeli: lai iedzerot...

Kāds (priecīgi). O—o!

Pēteris... šis esot paņēmis kritušam. Degvīns neliekoties, bet sildīt sildot. — Ieņemu ar' mutē — nekas, tīri karsts, laikam konjaks. Kā liesmas izšaujas caur asinīm, un uzreiz sirds paliek tā kā vieglāka, prāts jautrāks.

Nu kopējiem spēkiem pārsienam šim rokas, šis paliek žirgtāks, pieceļas un sāk jau drusku staigāt. Iet un ik uz soļa met ar savām aptīstītām asiņainām rokām krustus, jo zeme visapkārt kā nosēta kritušiem. Paietas gabaliņu un nāk atpakaļ: jā, liekoties, ka pa lauku staigājot ar lukturiem... laikam esot sanitāri... bet nevarot zināt vai mūsējie, vai prūšu — esot diezgan tālu.

Ar lielām pūlēm arī es pieceļos kājās, apķeros savam biedram ap kaklu un ar otru roku atspiezdami uz flintes, dodami uz labu laimi uz priekšu. Ejam, ejam, līdz iznākam uz milzīga lauka, kas līdzīgs bezgalīgai melnai jūrai. Skatāmies: pa lauku kustas uguntiņas. Tur, bez šaubām, sanitāri. Bet kādi? To nekā nevaram izzināt. Ejam atkal, varbūt — kādu stundu, bet nesatiekam neviena cita kā tikai ievainotos un kritušos. Spēki sāk zust, kājas gurst, galva paliek aizvien smagāka un sveķas biedram uz pleca. Pēdīgi apsēžami, abi noguruši, cerību zaudējuši. Zaldātiņš vairs nekā nerunā, tikai grūti nopūšas. Sēdam tā labu laiku.

Uzreiz tālumā izdzirdam troksni un tā kā kliezienus. Mēs tīri vai pagurstam savādā uzbudinājumā, kuŗu sacel divas pretējādas jūtas: neizsakāms prieks un neprātīgas bailes. Prieks, ka, varbūt, tuvojas mūsējie. Bailes, ka tie, varbūt, prūši. Bet neesam vēl ne apdomājušies, dažus desmit soļus no mums jau rikšo jātnieku pulciņš, un es jūtu, ka mani locekļi sastingst: tie bija prūši...

Kāds. Na, kas tad nu!

Pēteris. Bet tad uzreiz mūsos pamodās necerēts spēks. Dažus acumirkļus mēs nejutām vairs ne mazākās sāpes. Mēs abi nost no ceļa, pāri grāvim. Bet dažus soļus paskrējuši — pakrītam. Patam jātnieki jau mums gluži klāt. Viņi bij mūs pamanijuši. Uzreiz aptur zirgus uz ceļa un sauc: kas mēs esot — vai viņējie?

Mums bij tādas bailes, kādas atklātā kaujā, kur nāve katru acumirkli ap ausīm dzied, nekad vēl nebijām piedzīvojuši. Brīdi mēs klusējām un nekā neatbildējām. Mēs nezinājām ko atbildēt. Bet tad mans biedrs pieceļas sēdu, aizmet krustu un atbild pa krieviski:

„Mēs esam ievainotie.“

Kāds (līdzcietīgi). Jā, ko tad citu...

Pēteris. Es biju neizsakāmi priecīgs, ka viņš tik prātīgu atbildi atradis.

Bet tad notika kas briesmīgs, kam pat kaŗa šausmu vidū grūti ticēt: kā atbildi uz to jātnieki deva revolveru zalvi.

Balsis. — Ujā, necilvēki!

— Ak tu sātāni!

Pēteris. Es skaidri redzēju, kā mans biedrs, kuŗš tai acumirkli sēdēja nepilnus divus soļus no manis, sakuma uz priekšu un tad nozvēlās sāpus. Es dzirdēju, ka viņš, krampjās raustīdamies, vēl kaut ko nomurmināja, tik nevarēju saprast, ko. Pēc tam bij dzirdama tikai ērmota klusa stenēšana. Arī es

pakritu pie zemes, kaut gan mani neviena lode nebij ķērusi.

Tad divi no jātniekiem nokāpa no zirgiem. Viņiem, nez' kāpēc, bij rokā mūsējo flintes. Viņi pienāca pie mana biedra, ne vārda nerunādami savā starpā. Viens noliecās, izčamdīja tā kabatas un atpēma visu, kas tam bija, arī konjaka pudeli, no kuras nesen vēl tikām atspirdzinājušies. Tad tie piegriezās man, un viens no viņiem smiedamies teica: esot jāaptausta! Šai acumirkli es sajutu dūrienu un neprātīgas sāpes kājā, jo viens no necilvēkiem izdūra štiku divas reizes man caur kreisās kājas stilbu. Vēl tagad es nevaru saprast, kas man deva spēku paciest šīs sāpes nepakustoties. Varbūt, tā apziņa, ka mazākā pakustējiena pietiktu, lai tie uz vietas mani nogalinātu.

Pēc tam dūrējs nometa flinti man uz muguras un sāka pārmeklēt manas kabatas. Visu manu nabadzību, kas man atradās klāt, arī pērnos Ziemassvētkos dāvināto naudas maciņu un kabatas grāmatiņu ar divām jūsu rakstītām vēstulēm, visu to viņi... nolaupīja...

Kāds. Ak tu velna bērni!

Pēteris. Tad tie iesāka viens ar otru strīdēties, laikam laupījumu savā starpā dalīdami, un aizgāja. Bet pamestā flinte tā i palika man uz muguras.

Es tomēr ilgi vēl nedrīkstēju kustēties, pat dvašot nē. Bet kad apkārt viss bija atkal pilnīgi kluss, es uzrāpos sēdus, paņēmu flinti ar asiņaino štika galu un noliku sev blakus. Un tad es pa otram lāgam zaudēju samaņu.

Kad pamodos, bija gaišs, saulains rīts, un ap mani rīkojās mūsu sanitāri. Es biju pagalam nespējīgs un noguris, tomēr prieka un laimes sajūtu, kādu pārdzīvoju tai brīdī, laikam gan maz cilvēkiem ir ļauts piedzīvot. Es raudāju kā bērns, tik ne aizsāpēm, bet no prieka. Skūpstīju sanitāriem rokas un mēteļa stūrus, kad tie man piedūrās. Es skūpstīju

pat flinti, kuŗa gulēja vēl man blakus, un ar kuŗu prūŗu necilvēks naktī mani sadurstīja. Es lūdzu sanitārus, lai ļauj man to līdzī ņemt — tik vērtīga man tā likās. Bet kad sanitāri to noliedza — būŗot neērti — es noskrūvēju viņai štiku un tādu pat asinīm apkaltuŗu galu paslēpu sev zem mēteļa. Tam arī sanitāri nepretojās.

(Mince ienes šķīvjus un kaŗotes, novieto izjaukto bisi, uzliek traukus uz galda un atkal prom.)

Pēteris. Nu, — un tālāk — tad jau nāk pavisam cits stāsts. Bija jāpārcieŗš vēl daŗas ceļa grūŗības, bet tad es nonācu labās rokās, un sveŗie ļaudis kopa mani kā dēlu vai brāli.

Es būtu varējis vēl tagad tur palikt, ja es pats nebūtu nemitīgi lūdziej, lai atlaiŗ manī uz mājām. (Pauze.) Un uz mājām es gribēju tikt ne tik daudz vesēļoties, bet pēc kā cita. Es patiesībā nācu — —

(Pēteris apstājas savā stāstā, it kā bīdamies tālāk runāt. Brīdi klusums, visi paliek savādi uzmanīgi.)

Vīlis. Nu — ?

Kāds no mājniekiem. Nu vaira ir negribēs sacīt. (Šķelmīgi.) Bet kas nu gan cits bija, kā tā pati brūte laikam būs dikti prātā ienākusi!

Kāds cits (smiedamies). Aha! Priedīŗu Erna! Vai tad nu mums tas vaira kāds noslēpums. Runāja jau, runāja, ka visu laiku gauŗi ŷēļojoties.

Vecais Bīrze. Ko nu melŗat blēņas! — — Saki tak, dēls, līdz galam.

Pēteris (turpina ar savādu nopietnu stingrību balsī). Es nācu — vispirms izstāstīt jums ŷo savu stāstu. Bet tad vēl arī pēc kā cita. Es nācu — — parādīt jums... (noliek ābolu) padod, Vīli, man to somiņu! — (otāisa somu un izņem no tās zaldāta štiku) ... parādīt jums, lūk, ŷito, ko necilvēka roka ir caur manu miesu dzinusi tad, kad es biju nelaīmīgs, smagi ievainots kareivis, kas nespēj ne bēgt, ne aizstāvēties. — Tā rūsa te uz ŷī asā gala nav vienkārŗa rūsa — tās ir

manas sakaltušās, ierūsējušās asinis... (Ar pieaugošu sparū.) Un tāpēc es nācu uz dzimteni, uz latviešu sētu, uz tēva māju atpakaļ — meklēt... taisnību, ja dzīvē vispār kāda taisnība ir. Es nācu meklēt, kur ir tas vīrs, kas šito atkal pieskrūvēs pie flintes un b r i v p r ā t i g i ies manā vietā to nospodrināt varonīgā atmaksas ciņā ar... ar... sātānu cilvēka veidā... (Klausītāji visi apjukuši nodur galvas. Kārlis piegriežas pie loga pa kreisi, Vilis zemu noliecas uz priekšu. Tikai Gustiņš ļoti dzīvi skatās te Pēteri, te citos.) Ne aiz atriebības lai viņš to dara. Atriebības, kā to parasti sajūt, mani, patiesībā, nemaz nav. Bet: ja šai acumirkli kāds te ieskrietu un sacītu, ka ārā birzmalā svešs suns nupat saplosījis cilvēku, varbūt, gluži svešu, vai tad jūs nesteigtos laukā tiesāt zvēru pēc zvēra tiesas? Bet tas, ko prūšu mežonis pastrādājis pie manis — un netikvien pie manis — pie simtiem, tūkstošiem citu, pat pie nevainīgiem bērniem, sievietēm, jaunavām un sirmgalvjiem — tas ir simt un tūkstošreiz briesmīgāki par katru zvēra darbu.

Pat ūdens, kad viņu sit, slakās sitējam sejā, un akmens, kad to cērt, lec drumstalām cirtējam acīs. Vai tad latvietim nav pat tikdaudz pašcieņas un pašaižstāvēšanās dzinulu kā nedzīvajām dabas lietām? — Kur ir tā roka, kas izsniegsies pēc šī ieroča? Kamēr es tās neredzu, no kauna un garīga ievainojuma es kļūstu grūtāk slims, nekā no šīm brūcēm galvā un kājā. (Vispārējs apjukums vēl manāmāks. Gaŗa pauze. Mājnīeki sāk lēnām virzīties uz durvju pusi.)

K ā d s. Sāk jau palikt vēls. Rīt atkal agri jāceļas.

K ā d s c i t s (pakausi kasīdams). M-d-jā. Rīt nu mums vispāpriekš jāizzvestē tā miežu rīja, ka tiek kāds putraims ko knābt. Tad var atkal spriest par kariem un citām lietām. — Ir jau ir briesmīgi, kad tā labi iedomājas...

K ā d s c i t s. Ačķa, — zirgu ar' laikam pirmīt

nemaz neielaida. Nu būs vēl izvandījis auzu gubas.
(Virzās uz durvīm.)

Pēteris. Bet draugi! to es runāju uz visiem. Tagad nu es prasu to atmaksu par savu stāstu. Ne es — mūsu cilvēciskā pašcieņa, mūsu... mūsu gods... visas mūsu tautas gods to prasa!

Kāds (mazs augumā, drusku smieklīgs, ar kaļķīti zobos; sarauj biksas uz augšu). Ech — jedrit vai štein... ja es to krievu valodu drusku labāki prastu — vai zin... tad — nūdie... bez špās... (Visi klusi izšļūc ārā.)

Mince (ienes kūpošu zupas bļodu, uzliek to ātri uz galda). Vui-vui-vui — cik karsts! Ak tu pagāns! (Rokas berzēdama.) Vai nu būs tie kaļa stāsti izstāstīti? Nu gan vajag tūlit sēsties pie galda, kamēr zupa vēl silta. (Prom.)

Pēteris (sēd tāpat, savu štiku rokā turēdams. Brīdi klusums). Bet es vēl tomēr gaidu. Un gaidīšu, kamēr tik vēl kāds vesels cilvēks būs manā tuvumā. Te nav neviens ne par tuvu, ne par tālu. Te nav ne brālis, ne svešinieks. Es gaidu vismaz skaidru atbildi. (Gara pauze.)

Mince (parādās atkal durvīs). Vai Dieviņ... nu gan zupa atdzisis. Un tad būs atkal mana vaina...

Pēteris. Mince, esi tik laba — iznes to savu zupu ārā!

Mince (brīnīdamās). Ārā —?

Pēteris. Jā, jā. — Un tūlit! (Mince iznes bļodu brīnīdamās, visu apskatīdama. Brīdi atkal neomolīgs klusums.)

Pēteris. Es gaidu. Vismaz, kamēr kāds no jums būs atdabūjis valodu.

Gustiņš (līdz šim bij sēdējis blakus Pēterim gultā, pa labo pusi izkāpj no gultas, iet ar likumu ap Pēteri, uzmanīgi apskatīdams viņa štiku, pieiet kreisajā pusē un lēni pār gultas galu liekdamies pie Pētera, runā nedroši). Vai es — krusttēv — nevaru —?

Pēteris. Nē, bērns, tu nevari.

Gustiņš. Bet... varbūt...

Pēteris (stingri, tomēr laipni). Un tagad vairāk nerunā. Tagad paliec klusu.

Gustiņš (klusām aiziet pie Kārļa, sava tēva, izsniedz rokas un grib ķerties tam ap kaklu; Kārlis noliecas, Gustiņš apķēras tam un klusām čukst kaut ko ausī).

Kārlis (glauda Gustiņu, manāmi uzbudināts). Bet vai tad tu, bērns, arī zini, ko tas nozīmē? Ja nu es aizeju un vairs neatgriežos — kur tad paliec tu —? Kas tad par tevi gādās?

Gustiņš. Gan gādās!

Kārlis. Ā! Viegli pasacīt. Ja es būtu viens pats, brīvs cilvēks — tad zināms. — Vai domā, ka es esmu bez sirds... Bet tagad — —

Gustiņš (aiziet pie Viļa, apķēras tam ap kaklu un atkal čukst kaut ko ausī).

Vīlis (apjucis, uz Gustiņu). Redzēsim, redzēsim. — (Uz Pēteri, nopietni.) Tu, Pēteri, pārsteidzies un nostādi mūs visus neomulīgā stāvoklī. Tu vēl esi pilns cīņas nemiera un kaŗa drudža un nevari tik ātri atdabūt garīgo līdzsvaru. Tavs šausmīgais stāsts, bez šaubām, mani dziļi aizkustina, un ja ar manu redzi nestāvētu tik vāji — jo par nieku jau vis mani nebūtu atsvabinājuši un par nederīgu atzinuši — tad, varbūt, mana roka tiešām pirmā sniegtos pēc tava asiņainā, atmaksas saucošā ieroča. Bet tagad ar to nevar tik ātri un vieglprātīgi spēlēties. Es nesaku vēl ne jā, ne nē. Par to vēl pamatīgi jāpārdomā. (Ārā kļūst dzirdamas brašas vīru balsis, kas pamazām tuvojamās dzied „Nu ar Dievu, Vidzemīte.”) — Varbūt rītu, par rītu tu pats savu ieskatu grozi.

Pēteris (vēl stingrāk). Bet tagad vēl es viņa negrozu. Un es vēl reiz prasu: kur ir tā roka, kas ies nospodrināt manas ierūsējušās asinis no šī ieroča? (Dziedāšana nāk aizvien tuvāk, kļūst stiprāka. Pēteris it kā saceljas.) Jeb tās nav? Arī labi. Laj tad rūs vēl viņas! Bet sev pašam es tomēr neļaušu šē ierūsēt. — Kur palika mana soma?

Kārlis. Ko tu gribi darīt? Pēter, Pēter! Ko tu gribi darīt? Neesi nu ērms!

Mīnce (ieskrien uzbudināta). Ciemiņi, ciemiņi! Meždibenu Ernests un Kriķu Augusts. Un liels pulks pavadītāju. (Prom.)

Pēteris. Ko es gribu darīt? Es gribu tur to dziesmu līdz dziedāt. Līdz dziedāt un līdz iet. Pēc trim, četrām nedēļām hospitali es atkal būšu vesels. Ja ne pilnīgi vesels, vismaz mani ievainojumi būs sadzijuši. Un tad es iešu pats savu ieroci spodrināt. Bet ja es palikšu še, tad es drīz vien sāksu tikpat gudri domāt un runāt kā jūs. Un mans ierocis rūsēs tālāk. Mēs abi rūsēsim. Bet tas nedrīkst būt! (Sāk rīkoties pa somu.) Tas nedrīkst būt.

Vecais Birze (ceļas nedroši, iekšējo uzbudinājumu apspiezdams; viņa balss savādi dreb). Dēliņ... un tu gribi mūs atkal atstāt...

Pēteris (mīksti, sirsnīgi). Jā, tēv. Varbūt, tev tas izlikšies cietsirdīgi, vai vieglprātīgi. Bet es nevaru citādi.

Vecais Birze. Bet — tu jau...

Pēteris. Es nevaru citādi!

Vecais Birze. Tu jau esi vēl pavisam vājš un novārdzis.

Pēteris. Es nevaru, tēv, citādi es nevaru!

Vecais Birze. Bet ja nu man tomēr, par provi, būtu zināms kāds, kas gatavs stāties tavā vietā —?

Pēteris. Tev zināms kāds? Kur tad tev viņš varēja rasties?

Vecais Birze. Vai tas nav vienalga!

Pēteris. Nu, vismaz tak man gribētos zināt, kas viņš, kā viņu sauc?

Vecais Birze. Viņu sauc... tēva sirds —
(Pēterim neviļus atšļūk rokas, un soma nokrīt uz grīdas. Vecais Birze to paceļ.)

Pēteris. Ko tu gribi ar to teikt...

Vecais Birze. Es gribu teikt: dod man viņu.

Pēteris. Ko?

Vecais Birze. To ieroci. To asins traipu.

Pēteris (garī vilkdams). Tev — —

Vecais Birze. Kāpēc tu tik izbrinijies? Mana ligzda ir izvadīta. Manas gādības vairs nevienam nevajaga. Es stāvu kā vecs koks izcirtumā, kuŗa galotnē dzied rudens vēji tuvās ziemas dziesmu. Tik viena lieta nav grozījies: tēva sirds man krūtīs tāda pat, kā tad, kad jūsu šūpulis vēl karājās šai istabā, un kad sirmās naktis šūpuļa līksta dziedāja savu brīnišķīgo dziesmu. Toreiz man jūsu labā nebij nekāds grūtums par grūtu, nekāds upuris par lielu. Kāpēc lai tas tagad būtu citādi? Tēva sirds nekad nepaliek veca. — Nu redz: es esmu brīvs. Uz manas biļetes nestāv arī негоденъ. Reiz jau esmu ķeizaram kalpojis. Kāpēc tad viņš mani tagad atraidīs! Un tu... paliec — kamēr atdabūsi veselību un spēkus. Varbūt — nāc tad atkal pats.

Pēteris (pavisam apjucis). Tu to — par sevi runā —?

Vecais Birze. Kādēļ tad lai es nerunāju! Vai tavas asinis nav arī manas asinis? Tavs apvainojums arī mans apvainojums?

Pēteris. Tēv...

Vecais Birze. Kādēļ tu tik savādi — kā par kādu brīnumu...

Pēteris. Bet... tavi sirmie mati!

Vecais Birze. Tie mani tik skubina: dari, ko vari, kamēr vēl diena. — Un kādēļ šie daudzie vārdi: vai avīzēs jau reizu reizām nav stāvējis, ka vīri, vēl vecāki par mani, tagad aiziet kaŗā, bez kādas sevišķas ārējas vajadzības. Bet man ir vajadzība. Tu pats to teici. Kas tev sāp, tas sāp arī man.

Pēteris (aizsedz seju rokām, noliecas uz priekšu). Nē, tēv, tu nevari iet. Tavi sirmie mati degtu manās

acīs, manās domās, manā sirdsapziņā — nakti un dienu...

K a i m i ņ u p u i š i (ienāk dziedādami).

Dziedādami, spēlēdami
ienaidnieku uzvarēj';
dziedādami, spēlēdami
pēc no kara mājā nāc.

P i r m a i s. Labvakar, jūsmājā!

O t r a i s. Labvakar, Birzes tēv!

T r e š a i s. O, un kara vīrs arī! Vai tu redz...

Labvakar, labvakar!

C e t u r t a i s. Skaties, skaties!

P i e k t a i s. Kas to būtu domājis! Jau izka-
rojis un mājā. Labvakar!

O t r a i s. Ienācām pasacīt jums visiem ardie-
vas, kā bijām solījušies. Vārdu vajaga turēt, lai vai
kas. Bet laika gan mums maz. Esam jau stipri no-
vēlojušies. Kas ir līdznācējs ciemā uz prūsi, tas lai
nāk. Bet citi visi — dzīvojiēt veseli — tur, kur:

mūžam zili ir Latvijas kalni,
mūžam zaļi Latvijas meži...

Dievs zin, vai redzamiēs vēl kādreiz, vai nē.

V e c a i s B i r z e (pa tam lēnām pošas pa kaktu:
liek šalli ap kaklu, vēlk kažociņu, lūko cimds).

P i r m a i s. Lūk, lūk — Birzes tēvs nāks arī
līdz mūs palaist. Būs vēl viens pavadītājs vairāk!

P ē t e r i s. Es tev teicu, tēv, tu neiesi!

V e c a i s B i r z e (tausta pa kabatām un skatās mek-
lēdams). Es nekur nevaru atrast savu kaļķīti. Kur
gaisā tas ieogrūdies... Aha! (Uz svešajiem.) Nu, dēli
— tad nu laidisim reizē.

O t r a i s. Ak Birzes tēvs nāks līdz pašai sta-
cijai? Ek, tēv, vai mēs neesam vienmēr labi sati-
kuši! Kā paša miesīgo tēvu es jūs turēju...

V e c a i s B i r z e. Jā, dēli, tad nu arī kopā

iesim. Ne tikai līdz stacijai, bet — ja Dievs palīdzēs — līdz pašai prūšu robežai.

Balsis. — Ko tas nozīmē?

— Ko tas Birzes tēvs saka —?

— Klausies, klausies!

Vecais Birze. Gan jau tad redzēsīm. — Un nu ar laikam viss man būs. — Tikai — ja gadītos, ka es tik drīz nepārnāktu — manu veco brūnīti lai neviens netramda: tam ir nospriesta mūža maize, viņš to nopelnījis. — Un tā soma arī man vēl nāksies. (Uz Kārli, kurš visu laiku stāv kā sastindzis, piegriezies logam.) Nu, Kārlīti... (Viņa balss sāk pēkšņi stipri drebēt.) Lai nu Dieviņš... (Vārdi aptrūkst.)

Kārlis (aizliek brītiņu roku acīm priekšā, kā cinīdamies, tad ļoti noteikti). Nē, tēv, es — iešu.

Vilis (visu laiku sēdējis klusēdams, zemu noliecies, ātri pieceļas). Un es ar' iešu. (Abi sāk ātri ģērbties.)

Balsis. — Ko tas nozīmē?

— Kas tas ir?

— Kas te ir noticis?

— Kas tā ir par miklu?

Kārlis. Tas nozīmē: Nu ar Dievu, Vidzemīte! Un citu visu dabūsiēt vēlāk zināt.

Pēteris (dziļi aizkustināts). Nāc, Kārli, es gribu — — tavas rokas noskūpstīt. Par to, lai viņas tev stiprākas...

Kārlis (skūpstā Pēteri). Un to somu —?

Pēteris. Tā abiem. — Un, Vili, tavas ar. Bet manu ieroci — kurš pirmais pagurst, lai pasniedz otram.

Vecais Birze. Bērni... mani bērni... kam tad tā? Vai tad es vairs nekam nederu?

Pēteris. Tu derēsi tad, kad tavu dēlu vairs nebūs.

Vilis. Nu ar Dievu, tēv! Jeb tu mūs nāksi vēl līdz dārza sētai pavadīt. — Nu ar Dievu, Vidzemīte!

Kārlis. Ar Dievu, tēv! ar Dievu, Gustiņ!
(Skūpsta abus.)

Kaimiņu puīši (sāk dziedāt, lēni uz durvīm virzīdamies). Nu ar Dievu, Vidzemīte u. t. t.

Pēteris. Bet mans labais zaldāta mētelišs...
E, Vili, šē! Tāda vis tagad tik lēti nedabū. Un tev, Kārli, cepure. Paņem, gan derēs! (Uz kruķa balstīdamies iziet citiem līdz ārā. Brītiņu skatuve paliek tukša. Tad ienāk vecais Birze. Uzmanīgi klausās, kamēr dziesma, pamazām attālinādamās, galīgi izdziest. Tad pakrīt elkoņos uz galda un, pleciem raustoties, sāk stipri šņukstēt.)

(Priekšskats.)